Úrody obilnín miestami aj prekvapili, krmoviny sú však v kritickom stave

Sucho sa prehlbuje. Najväčším problémom už nie je žatva, ale nedostatok krmív. Martin Rovaš z Odboru poľnohospodárstva a služieb Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory sa dlhodobo venuje problematike rastlinnej výroby a je v dennom kontakte s regiónmi naprieč celým Slovenskom. V rozhovore na tému hodnotí priebeh žatvy, rozsah sucha, jeho dopady na poľnohospodárov, no aj opatrenia, ktoré môžu pomôcť zmierniť následky meniacej sa klímy.

Ako by ste charakterizovali aktuálnu situáciu so suchom na Slovensku? Čo ukazujú informácie z regiónov?

Situácia sa, žiaľ, naďalej zhoršuje. Ešte v marci sme nepredpokladali, že sucho bude mať taký rozsah. V polovici mája sme sa domnievali, že dosiahlo svoj vrchol, no dnes už evidujeme minimálne druhú vlnu výrazného sucha. Navyše podľa prognóz Slovenského hydrometeorologického ústavu nás čakajú ďalšie dni s extrémne vysokými teplotami, ktoré môžu atakovať hranicu 40 °C, pričom meteorológovia neočakávajú významnejšie zrážky.

Momentálne je najviac ohrozené ovocie, zelenina a plodiny jesenného zberu. Sucho sa však nevyhlo ani horským oblastiam. Tam síce nie sú najväčším problémom poľné plodiny, ale výrazne trpia trvalé trávne porasty a produkcia objemových krmív. Takže aj krmoviny jednoznačne suchom trpia a potvrdzujú nám to desiatky poľnohospodárov.

Mapy Slovenského hydrometeorologického ústavu zároveň ukazujú, že problém sa týka prakticky celého územia Slovenska, hoci jeho intenzita sa medzi regiónmi líši.

Ktoré regióny sú momentálne postihnuté najviac?

Najvýraznejšie problémy evidujeme na juhu a západe Slovenska, na juhu stredného Slovenska, v košickom regióne a na Východoslovenskej nížine.

Viac rozoberiem kritickú situáciu na trvalých trávnych porastoch. Ešte minulý rok sme v niektorých oblastiach dokumentovali porasty vysoké približne jeden meter a po druhej kosbe. Dnes tie isté lokality pripomínajú step alebo polopúšť. Úroda predstavuje len približne 0 až 10 % dlhodobého priemeru. Ide o dramatické straty, ktoré budú mať dosah na ďalšie mesiace a najmä živočíšnu výrobu.

Napriek nepriaznivému počasiu sú doterajšie výsledky žatvy lepšie, než sa na jar očakávalo. Ako ich hodnotíte?

Po skúsenostiach z predchádzajúcich mesiacov sme očakávali výraznejší pokles úrod. Napokon nás však výsledky opäť prekvapili. Kým vlani boli úrody obilnín a olejnín nadpriemerné, tento rok sú prevažne priemerné až mierne podpriemerné.

Treba však zdôrazniť, že situácia je mimoriadne nevyrovnaná. Rozdiely nie sú len medzi jednotlivými regiónmi, ale dokonca medzi susednými lokalitami. Na jednom poli môže jačmeň dosiahnuť úrodu približne tri tony na hektár a o niekoľko kilometrov ďalej až osem ton. Rozhodujúcim faktorom bol najmä rozdiel v množstve dostupnej vody, keďže ostatné podmienky pestovania boli prakticky rovnaké.

Aj preto naďalej platí to, na čo sme upozorňovali už počas júlového žatevného výjazdu – výsledky žatvy budú mimoriadne rozdielne nielen z pohľadu množstva, ale aj kvality dopestovaného zrna.

Predstavitelia mlynárov hodnotia tohtoročnú žatvu pomerne pozitívne. Čím si vysvetľujete, že obilniny momentálne vyzerajú lepšie, než sa očakávalo?

Príroda nás dokáže neraz prekvapiť. Minulý rok sme očakávali slabšiu žatvu a výsledky boli napokon nadpriemerné. Tento rok sme sa opäť obávali výrazných strát, no úrody sa napokon pohybujú okolo dlhodobého priemeru.

Veľký podiel na tom má aj pokrok v šľachtení rastlín. Moderné odrody obilnín sú odolnejšie voči suchu a lepšie hospodária s dostupnou vodou. Dokážu efektívnejšie využiť aj obmedzené množstvo zrážok a lepšie zvládajú výkyvy počasia. Aj vďaka tomu sa podarilo dosiahnuť výsledky, ktoré sú vzhľadom na priebeh vegetačného obdobia priaznivejšie, než sme očakávali. Detailne však budeme hodnotiť až potom, ako svoju prácu vykoná posledný kombajn na poslednom nepokosenom poli. A to ešte chvíľu bude trvať.

Dá sa tohtoročné sucho porovnať so situáciou v roku 2022, keď štát odškodňoval poľnohospodárov za škody spôsobené extrémnym suchom?

Áno, ale len čiastočne. Na prvý pohľad sa môže zdať, že ide o podobnú situáciu, no rozloženie sucha je odlišné.

V roku 2022 bolo prakticky celé územie Slovenska zasiahnuté extrémnym suchom. Tento rok sú najväčšie problémy na juhu západného, stredného a východného Slovenska, zatiaľ čo v horských oblastiach sa zásoba vody v pôde v súčasnosti javí priaznivejšie.

To však neznamená, že horské regióny problémy nemajú. Práve naopak. V období, keď mali vytvoriť prvú úrodu krmovín a zabezpečiť pasienkovú sezónu, trpeli výrazným nedostatkom zrážok. Dôsledky preto pociťujú dodnes. Mnohí chovatelia na Liptove hovoria, že si nepamätajú situáciu, keď museli už na jar prikrmovať zvieratá v maštaliach namiesto toho, aby boli na pasienkoch.

Aj preto môžeme povedať, že hoci mapa sucha vyzerá inak ako v roku 2022, jeho negatívne dôsledky dnes pociťujú prakticky všetci poľnohospodári na Slovensku.

Aký bude mať pokračujúce sucho najväčší dopad na poľnohospodárov?

Najväčším problémom už nie je samotná žatva obilnín, ale nedostatok krmovín. Práve ten dnes považujeme za najvážnejší problém.

Živočíšna výroba potrebuje dostatok objemových krmív počas celého roka. Ak si podniky nedokážu

vytvoriť zásoby na jesenné a zimné obdobie, môže to viesť k obmedzovaniu stavov hospodárskych zvierat alebo v krajnom prípade aj k ich odpredaju. Mnohé farmy síce ešte využívajú zásoby z minulého roka, no nové krmivá sa im pre pokračujúce sucho nedarí dopestovať v potrebnom množstve. Skutočné dôsledky preto mnohé podniky pocítia až v druhej polovici roka.

Čo ukazujú hlásenia z regiónov o stave krmovín?

Situácia je veľmi vážna. Už dnes evidujeme výrazný nedostatok objemových krmív z viacročných aj jednoročných porastov. Týka sa to lucerny, ďateliny, tráv pestovaných na ornej pôde aj trvalých trávnych porastov.

Ak bude pokračovať horúce počasie bez významnejších zrážok, situácia sa môže ešte zhoršiť. Ohrozená je predovšetkým kukurica pestovaná na siláž, zelené krmivo aj zrno. Zvyšuje sa aj riziko, že nenarastie ďalšia hmota na druhú či tretiu kosbu alebo na ďalšie spásanie pasienkov.

Ak sa situácia v najbližších týždňoch nezlepší, nebude najväčším problémom tohtoročná žatva, ale zabezpečenie dostatku krmív pre hospodárske zvieratá počas jesene a zimy.

Poľnohospodári aj meteorológovia čoraz intenzívnejšie využívajú monitoring sucha. Prečo je dôležité, aby sa do siete reportérov, ktorý pripravuje SHMÚ, zapájalo čo najviac agronómov?

Čím hustejšia bude sieť reportérov sucha, tým presnejšie budeme vedieť vyhodnotiť reálnu situáciu v jednotlivých regiónoch.

Tieto údaje neslúžia iba meteorológom. Sú mimoriadne dôležité aj pre nás, pretože nám umožňujú lepšie vyhodnocovať rozsah škôd, komunikovať s Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR a pripravovať podklady pre systémové riešenia.

Kvalitné údaje z terénu sú základom nielen pre monitorovanie sucha, ale aj pre nastavenie účinného systému riadenia rizík v poľnohospodárstve. Čím viac relevantných informácií budeme mať z jednotlivých lokalít, tým presnejšie bude možné reagovať na meniace sa klimatické podmienky.

Poľnohospodári sú v týchto dňoch vyzývaní, aby na Pôdohospodársku platobnú agentúru

nahlasovali tzv. vyššiu moc. Čo to v praxi znamená?

Mnohí poľnohospodári sa v dôsledku sucha dostali do situácie, keď objektívne nedokážu splniť všetky podmienky vyplývajúce zo žiadostí o priame platby a ďalšie podpory. V niektorých prípadoch jednoducho nemajú na pozemkoch produkciu, ktorú by za bežných okolností dosiahli.

Práve preto je dôležité, aby oznámili Pôdohospodárskej platobnej agentúre vznik tzv. vyššej moci. Každý prípad agentúra posudzuje individuálne. Ak uzná, že nesplnenie podmienok bolo spôsobené mimoriadnou poveternostnou situáciou, poľnohospodár nebude sankcionovaný za okolnosti, ktoré nemohol ovplyvniť.

Aj preto sme o tejto téme rokovali so zástupcami platobnej agentúry a zároveň vyzývame všetkých poľnohospodárov, aby vzniknuté škody a prípady vyššej moci nahlasovali včas.

Čo by malo Slovensko urobiť, aby bolo na podobné situácie lepšie pripravené?

V prvom rade musíme prijať skutočnosť, že obdobia sucha už nie sú výnimočným javom, ale stávajú sa súčasťou našej reality. Tomu sa musí prispôsobiť aj poľnohospodárska politika.

Dlhodobo upozorňujeme na potrebu systémových riešení, ktoré pomôžu zmierniť dôsledky meniacej sa klímy. Ide napríklad o úpravu legislatívy tak, aby zohľadňovala skorší nástup vegetácie a umožnila poľnohospodárom pružnejšie reagovať na aktuálne poveternostné podmienky. Príkladom je úprava termínov pri aplikácii hnojív podľa dusičnanovej smernice, ktorá by mala viac reflektovať skutočný priebeh počasia.

Rovnako dôležité je budovať funkčný systém riadenia rizík v poľnohospodárstve. Ministerstvo pôdohospodárstva má schválenú schému štátnej pomoci na odškodňovanie škôd spôsobených nepriaznivými poveternostnými udalosťami vrátane sucha. Aby však mohla fungovať, potrebuje mať k dispozícii presné údaje z praxe.

Preto opakovane vyzývame poľnohospodárov, aby dôsledne nahlasovali všetky vzniknuté škody. Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora na základe poverenia ministerstva tieto údaje zhromažďuje a odovzdáva na ďalšie spracovanie. Ak sa u konkrétneho poľnohospodára preukáže pokles úrody najmenej o 30 % oproti stanovenému referenčnému obdobiu, môže vzniknúť nárok na odškodnenie podľa platnej schémy štátnej pomoci.

Čím presnejšie budú údaje z regiónov, tým objektívnejšie bude možné vyhodnotiť rozsah škôd a pripraviť účinné opatrenia nielen na ich kompenzáciu, ale aj na lepšie zvládanie podobných situácií v budúcnosti.

Zhovárala sa Jana Holéciová, hovorkyňa SPPK